ІНТЕНСИФІКАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЯК ФУНКЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФІЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

Шелестова Л. В.
доктор пед. наук, ст. наук. співробітник,
пров. наук. співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України

У контексті трансформаційної освітньої реформи в Україні, що зумовлена імплементацією концепції Нової української школи, одним із важливих завдань профільної середньої освіти виступає інтенсифікація навчальної діяльності учнів. Це особливо актуально на тлі суспільного запиту на випускника, здатного до критичного мислення, самоосвіти та гнучкої адаптації до змін, а також у контексті підготовки до фахової діяльності або продовження навчання у закладах вищої освіти. Профільна освіта потребує новітніх підходів до організації навчального процесу, що забезпечують його ефективність і результативність без механічного збільшення навчального навантаження, але шляхом оптимізації методів, форм та засобів навчання за допомогою педагогічних технологій.

Виклики, що постають перед сучасною профільною школою, пов’язані з необхідністю забезпечити глибоку диференціацію освітніх програм, персоналізацію навчання, розвиток компетентностей та формування освітніх траєкторій, що відповідають здібностям та інтересам учнів [18]. У цих умовах інтенсифікація навчальної діяльності виступає не лише завданням, а й функцією педагогічних технологій, адже саме завдяки ним створюються умови для активного пізнання, дослідницької діяльності, формування навичок роботи в команді, розвитку критичного мислення та самостійності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування функції інтенсифікації навчальної діяльності учнів за допомогою застосування педагогічних технологій у профільній середній освіті та з’ясування особливостей їх використання у різних освітніх профілях.

Завдання дослідження полягають у: з’ясуванні сутності поняття інтенсифікації навчальної діяльності у педагогіці; характеристиці педагогічних технологій, що забезпечують інтенсифікацію навчання в профільній школі; аналізі практик застосування педагогічних технологій у різних профілях навчання.

Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс методів: теоретичний аналіз наукових джерел українських дослідників із проблематики педагогічних технологій та профільної освіти; порівняльний аналіз існуючих підходів до інтенсифікації навчання в різних освітніх профілях.

Поняття інтенсифікації навчальної діяльності є одним із важливих в українській педагогічній науці, коли йдеться про модернізацію освітнього

процесу відповідно до викликів сучасного суспільства. У контексті профільної середньої освіти інтенсифікація трактується як організація навчання, за якої забезпечується максимальна ефективність досягнення освітніх результатів за оптимальних витрат часу, зусиль та ресурсів учасників освітнього процесу [19]. Це не означає механічного збільшення обсягу завдань чи навантаження на учнів, а, навпаки, передбачає досягнення в навчанні бажаних результатів за рахунок якісних чинників: більш ефективного використання розумових можливостей особистості; організації навчального процесу на науковій основі з погляду розуміння сутності навчання, його рушійних сил, логіки навчального процесу, форм, методів і засобів навчання [10].

Різні аспекти інтенсифікації навчання досліджували вчені (Буреннікова Л. Ю., Буханєвич В. В., Козак Т. М., Очеретна Н. Д., Шинкаренко С. О., Юшкова Л. С. та ін.). [3, 4, 8, 13 та ін.].

У контексті профільної середньої освіти інтенсифікація навчальної діяльності є засобом оптимізації змісту, форм і методів роботи з учнями, які обрали певний освітній профіль. Цей процес передбачає: поєднання базових знань із поглибленим вивченням профільних предметів; залучення учнів до творчої та дослідницької діяльності, відповідно – розвиток творчих здібностей; формування стійкої мотивації до навчання завдяки роботі над реальними проєктами, що мають практичну цінність [3].

Педагогічні технології стають інструментом реалізації цього процесу. Зокрема, інтеграція проєктних, інформаційно-комунікаційних, проблемно-пошукових, гейміфікаційних, кейс-методів забезпечує активну участь учнів у здобутті знань, сприяє їх глибшому осмисленню та застосуванню на практиці [1, 9, 11, 12, 15, 16, 17]

В основу інтенсифікації навчання покладено такі теоретичні положення педагогіки та психології: *діяльнісний підхід,* відповідно до якого засвоєння знань є активним процесом, що відбувається у діяльності; *компетентнісний підхід* орієнтований на розвиток ключових компетентностей, навичок критичного мислення, комунікації, співпраці та самоосвіти; *концепція поетапного формування розумових дій* обґрунтовує необхідність усвідомленого та поетапного засвоєння знань, що досягається за допомогою активних методів навчання; *теорія проблемного навчання* передбачає створення навчальних ситуацій, що вимагають активного мислення, аналізу та пошуку альтернативних рішень; *концепція дослідницького навчання* доводить, що ефективне навчання відбувається за допомогою самостійного дослідження, спостереження та експериментування учнів; *теорія самоорганізації навчання* акцентує увагу на важливості самостійного вибору учнями освітньої траєкторії, яка відповідає їхнім інтересам та здібностям; *теорія мотивації* доводить, що мотивація є ключовим чинником навчальної діяльності.

Інтенсифікація навчальної діяльності стає можливою завдяки застосуванню таких технологій, які максимально активізують пізнавальні процеси, стимулюють самостійність і забезпечують високий рівень залученості учнів до

навчання. До основних педагогічних технологій, які ефективно забезпечують інтенсифікацію навчання в профільній школі, належать такі:

Проєктне навчання. Проєктна діяльність є однією з найбільш дієвих технологій профільної школи, адже дає змогу учням реалізовувати комплексні завдання, що інтегрують знання з різних дисциплін. У природничо-математичних профілях це можуть бути дослідницькі роботи з фізики чи біології, наприклад, створення мінілабораторій чи дослідження екосистем місцевості. У гуманітарному профілі проєкти реалізуються за допомогою підготовки журналістських матеріалів, літературних досліджень, історичних реконструкцій. Така діяльність розвиває вміння планувати, працювати в команді, аналізувати та презентувати результати [11, 14].

Інтерактивні технології. Дискусії, дебати, мозкові штурми, рольові ігри — ці методи забезпечують активну взаємодію учасників освітнього процесу, формуючи навички аргументування, критичного мислення, аналізу різних точок зору. Наприклад, у соціально-гуманітарних профілях інтерактивні технології дають змогу моделювати суспільно важливі ситуації, обговорювати етичні дилеми чи соціальні проблеми, сприяючи глибшому розумінню навчального матеріалу [12, 15, 18].

Цифрові технології та платформи. У профільній школі активно використовуються цифрові інструменти — від інтерактивних платформ для спільної роботи (Google Workspace for Education) до віртуальних лабораторій (PhET, ChemCollective), що дає змогу відтворювати складні експерименти та аналізувати їх результати у віртуальному середовищі. У технологічному та природничому профілях це особливо актуально, адже забезпечує доступ до практичної діяльності навіть за відсутності матеріальної бази для реальних експериментів [18].

Гейміфікація та симуляційні методи. Навчальні ігри, бізнес-симуляції, управлінські тренажери стають дієвим засобом залучення учнів до навчання. У технологічних та економічних профілях ці методи допомагають імітувати роботу підприємств, проводити розрахунки, управляти ресурсами та аналізувати результати своєї діяльності [1, 2].

Технології самостійного навчання. Розвиток здатності до самоосвіти — ключова мета профільної освіти. Технології самостійного навчання включають ведення навчальних портфоліо, рефлексивні щоденники, індивідуальні навчальні плани. Це дає змогу учням не лише контролювати свій прогрес, але й будувати власну освітню траєкторію, розвиваючи відповідальність за результати навчання. Як зазначає, така організація навчального процесу сприяє формуванню в учнів ініціативності та підприємливості [18].

Застосування перелічених технологій у профільній середній освіті дає змогу інтенсифікувати навчальну діяльність без збільшення кількості навчального матеріалу чи часу на його опрацювання. Натомість акцент переноситься на якість засвоєння, глибину опрацювання знань, розвиток умінь та навичок, що мають прикладний характер і відповідають запитам сучасного ринку праці.

Таким чином, інтенсифікація навчальної діяльності в профільній середній освіті є необхідною умовою для підвищення її ефективності та відповідності сучасним суспільним і професійним запитам. Підвищення ефективності навчання завдяки педагогічним технологіям відбувається за допомогою: залучення учнів до співтворчості; підвищення мотивації завдяки роботі над значущими темами; використання сучасних цифрових платформ для візуалізації, дослідження та моделювання явищ; організації самостійної та групової роботи, що підвищує їхню автономність і відповідальність.

Інтенсифікація навчальної діяльності забезпечує створення продуктивного навчального середовища, де кожен учень має змогу розкрити свої інтелектуальні, творчі й професійні можливості, що є особливо важливим у профільному навчанні, орієнтованому на підготовку до майбутньої спеціалізації. Інтенсифікація навчання сприяє не лише покращенню академічних результатів, але й формуванню ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та професійного розвитку випускників закладів.

Отже, функція інтенсифікації навчальної діяльності є важливою функцією сучасних педагогічних технологій у профільній середній освіті. Вона забезпечує якісно новий рівень організації освітнього процесу, в якому знання здобуваються в активній діяльності, а навчання стає змістовним, практико орієнтованим і мотивованим.

Список літератури

1. Антонов Є. В. Розділ 9. Гейміфікація як засіб мотивації освітнього процесу. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир, 2024. 366 с. С. 229–258.

2. Арістова Н. О., Махович І. А. Гейміфікація як засіб підвищення мотивації навчання студентів комп’ютерних спеціальностей. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів ІІ Міжнародної науково- практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ, 2023. 299 с. С. 201–204.

3. Буреннікова Л. Ю., Шинкаренко С. О., Юшкова Л. С. Активізація пізнавальної діяльності студентів з використанням методів педагогіки співробітництва. Сучасні педагогічні технології у вищій школі. К., 1995. С. 88.

4. Буханєвич В. В. Психолого-педагогічні умови інтенсифікації навчання. Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. 2016. С. 231–239.

5. Відкрита освіта: новітні технології у навчальному процесі та освітньому менеджменті як засіб інтенсифікації розвитку освітньо-наукової системи України. Аналітична записка. https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/vidkrita-osvita-novitni-tekhnologii-u-navchalnomu-procesi-ta?utm_source=chatgpt.com

6. Загородня А. А. Місце та роль профільного навчання старшокласників у розвитку сучасних загальноосвітніх шкіл. Scientific discoveries: projects, strategies and development. Volume 2. 2019. Edinburgh, Scotland. С. 102–104.

7. Кисельова О. І. Шляхи і методи інтенсифікації педагогічного процесу у вищій школі. Наука і освіта. 2011. №7.

8. Козак Т. М. Інтенсифікація лекції у вищій школі засобами мультимедійних презентацій. Information Technologies and Learning Tools, 2012. Том 28, Вип. 2.

9. Леонтьєва І. В. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць. № 32, 2019. С. 29–38.

10. Мельник Л. П. Психологія управління: Курс лекцій. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2002. 176 с., с. 196

11. Мирончук Н. М. Застосування методу проектів у підготовці майбутніх викладачів до самоорганізації в професійній діяльності. Проблеми освіти: зб. наук. праць. Житомир, 2017. Вип. 87. С. 191–196.

12. Освітні технології. За ред. О. М. Пєхоти. ІС: Вид-во А.С.К., 2003. 255 с.

13. Очеретна Н. Д. Інтенсифікація навчальної діяльності студентів-аграріїв. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems. 2011. № *28*, С.392–396. https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4070

14. Реалізація технологій профільного навчання в закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. О. В. Малихін, Н. О. Арістова, Л. В Шелестова, О. В Барановська, В. І. Кизенко, О. П. Кравчук, С. Е. Трубачева, О. В. Чорноус [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 197 с.

15. Рибачук А. В. Інтерактивне навчання як засіб інтенсифікації навчального процесу. Web of Scholar. 2(20), Vol.4. 2018. С. 57–60.

16. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба. К., 2001. 256 с.

17. Слободяник О.В. Аналіз поняття «проект», «проектна технологія», «педагогічне проектування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. https://core.ac.uk/download/pdf/32308793.pdf

18. Технології профільного навчання : кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, С. В. Косянчук, В. І. Кизенко, О. В. Барановська, Л. В. Шелестова, О. П. Кравчук] ; за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Г. О. Васьківської]. Київ, 2020. 304 с.

19. Фарина А., Ковальчук І., Єрко Г., Казмірчук О., Галан О., Курчаба О. Педагогічний коучинг як засіб інтенсифікації освітнього процесу в Україні. European humanities studies: State and Society. Issue 3(I), 2019. С. 64–86

20. Шелестова Л. В. Диференціаційна функція педагогічних технологій у профільній середній освіті. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference «Present and future: priority areas of research in scientific and educational activities», February 17–19, 2025. Prague, Czech Republic. 225 p. С. 147–150.

21. Шелестова Л.В. Педагогічні технології як інструмент самореалізації учнів у профільній середній освіті. Abstracts of VIII International Scientific and

Practical Conference «Modern trends of social transformations of society in conditions of sustainable development», February 24–26, 2025, Stockholm, Sweden. 239 p. Pp. 162–168.

22. Шелестова Л.В. Функції педагогічних технологій у сучасній профільній школі. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference «The most difficult problems of youth and ways to solve them», January 20–22, 2025, Krakow, Poland. 289 p. Pp. 170–173.

23. Шелестова Л. В., Барановська О. В. Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у початковій школі: методичний посібник / наук. ред. д. пед. наук, проф. О. В. Малихін. [Електронне видання]. Київ, 2024. 225 с.

24. Шелестова Л. В. Кизенко В. І. Підходи до оцінювання результатів навчання у профільній середній освіті за умов змішаного навчання. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 29–30 жовтня 2024 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ, 2025. 480 с. С. 196–198.